

İSTANBUL
GELİŞİM
ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ I

WILSON İLKELERİ, MONDROS MÜTAREKESİ (30 EKİM 1918),
CEMİYETLER, İZMİR'İN İŞGALİ (15 MAYIS 1919)

HAFTA 7

Doç. Dr. Ercan KARAKOÇ

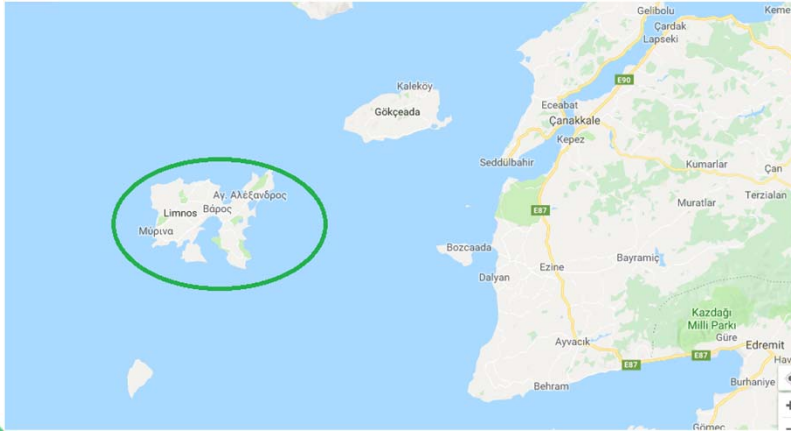
WILSON İLKELERİ (8 OCAK 1918)

Wilson İlkeleri üç ana ilke etrafında belirlenmiştir. Bu ilkeler;

- Halkların özgürlüğü ve kardeşliği
- Dosta düşmana aynı ölçüde eşit ve adil davranma
- Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla Dünya barışını güvence altına alma.
- Savaşı kazanan devletler yenilen devletlerden toprak almayacaktır.
- Her ulus, çoğunlukta bulunduğu topraklarda bağımsız bir devlet olma hakkına sahiptir (Self Determinasyon).
- Boğazlar tüm dünya devletlerine açık olacak ve Boğazların yönetimini uluslar arası bir komisyon üstlenecektir.
- Devletler arasındaki sorunlar, devletlerin temsilcilerinden oluşan ve eşitlik ilkesi doğrultusunda kurulacak bir kurul tarafından çözümlenmelidir.
- Savaşı kazanan devletler, yenilen devletlerden savaş tazminatı almayacaktır.
- Türklerin çoğunlukta bulunduğu Osmanlı topraklarında bir Türk Devleti kurulacaktır.
- Ermenilerin çoğunlukta buldukları Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni Devleti kurulabilecektir.
- **UYARI:** Bu belge ile Ermeni sorunu yeni bir boyut kazanmıştır. Uluslararası alanda, Ermeni Devleti'nden dolayı olarak söz eden ilk belge Wilson İlkeleri'dir.

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI

- **PADİŞAH:** VI. Mehmet Vahdettin
- **HÜKÜMET:** Ahmet İzzet Paşa Hükümeti
- **TEMSİLCİ:** Bahriye Nazırı Rauf Orbay
- **TARİH:** 30 Ekim 1918
- **YER:** Limni Adasının Mondros Limanı

Agamemnon zırhlısı

Hüseyin Rauf Orbay

Sir Arthur Gough-Calthorpe

Osmanlı Devleti'ni Mondros'u İmzalamaya İten Nedenler

- Çanakkale dışında bütün cephelerde yenilmesi.
- Müttefikleri ile bağlantısının kesilmesi.
- Wilson ilkelerine güvenilmesi.
- İngiltere'ye olan güven duygusu

PADIŞAHIN HEYETTEN BEKLENTİLERİ

- Hilafet, Saltanat ve Osmanlı Hanedanının haklarının dokunulmazlığının sağlanmasını.
- Bazı eyaletlere özerklik tanınabileceği ancak bağımsızlık verilmemesini.
- HÜKÜMETİN HEYETE VERDİĞİ TALİMAT
- Yunan gemilerinin geçmemesi koşuluyla Boğazlar savaş ve ticaret gemilerine açık tutulacak.
- Güvenliği sağlayacak birlikler dışında Türk birliklerinin terhisi kabul edilecek.
- Ateşkesin imzalandığı gün, cephelerdeki saldırı durdurulacak.
- Osmanlı Devletinin yönetimine karışılmayacak.
- Türk topraklarına asker çıkartılmayacak.
- Alman yardımı sona erdiğinden İtilaf devletlerinden Osmanlıya ekonomik yardım sağlanmaya çalışılacak.

MONDROS MÜTAREKESİ MADDELERİ

- Karadeniz'e geçmek için Çanakkale ve Karadeniz (İstanbul) Boğazlarının açılması ve Karadeniz'e geçiş sağlanacak, Boğazlardaki askeri mevziler İtilaf Devletlerine devredilecektir.
- Sınırların korunması ve iç güvenliğin sürdürülmesi için gerekli görülecek asker gücünün dışında kalan Osmanlı birlikleri terhis edilecektir.
- Halen Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan tüm liman ve demiryollarından İtilaf devletleri yararlanacak ve bunlar İtilaf devletlerinin savaş halinde olduğu devletlere yönelik olarak kapalı tutulacaktır.
- Hükümet haberleşmeleri dışındaki telsiz, telgraf ve hatlar İtilaf devletleri memurları tarafından denetlenecektir.
- Ülkenin gereksinimi karşılandıktan sonra geri kalan kömür, akaryakıt ve deniz gereçleri İtilaf devletleri tarafından satın alınacak, bunların hiçbiri Osmanlı hükümeti tarafından dışarıya satılmayacaktır.

MONDROS MÜTAREKESİ MADDELERİ

- Osmanlı Hükümeti, bütün müttefikleriyle tüm ilişkisini kesecektir.
- İtilaf devletleri ile Osmanlı hükümeti arasındaki savaşa 1918 yılı ekiminin otuz birinci günü yerel saatle öğle zamanı kesilecektir.

• EN TEHLİKELİ 2 MADDE

- 7. Madde :

İtilaf devletleri güvenliklerini tehdit eden herhangi bir durumla karşılaşırlarsa ülkenin bütün stratejik noktalarını işgal etme hakkına sahip olacaklardır.
İŞGALİ KOLAYLAŞTIRMAK İÇİN

- 24. Madde :

Altı ilde (Vilayet-i Sitte: Erzurum, Van, Harput/Elazığ, Diyarbakır, Sivas, Bitlis) karışıklık ortaya çıktığında bu iller İtilaf devletleri tarafından kontrol altına alınacaktır. **ERMENİSTAN DEVLETİ KURULMAK İSTENİYOR**

SONUÇ

- Bu ateşkes antlaşmasının hükümleri gereğince Osmanlı Devleti artık fiilen tarihe karıştıyordu. Çünkü, bu bir ateşkes değil **kayıtsız koşulsuz bir teslim belgesi** idi.
- Doğu Anadolu'da bir **Ermeni Devleti** kurulması için olanak hazırlıyor ve İtilaf Devletleri'nin işgallerine zemin hazırlıyordu.
- İngiltere, Mondros'un imzalanmasından sonra Türk Ulusu'na **doğu ulusu** gözüyle bakıyor, Türk Ulusu'nu padişahın buyruğu altında bir **sürü** olarak görüyor ve padişah elde edilince tüm ulusun da avuç içinde olacağını düşünüyordu.
- Ülkeyi savaşa sürükleyen ve savaş içinde izledikleri yanlış uygulama ve savaş stratejisi Türkiye'yi bir uçurumun kenarına getiren İ.T. liderleri 1 Kasım 1918'de Parti Kongresi'ni topladı ve kendisini dağıtma kararı aldı.
- Parti'nin liderleri Enver, Talat ve Cemal Paşalar ise ateşkes imzalanmış olduğundan İngilizlerin her an İstanbul'a geleceklerini düşünerek 8-9 Kasım gecesi bir Alman denizaltısı ile Karadeniz üzerinden ülkeden kaçtılar.
- Enver Paşa daha sonra Moskova'ya gelip, İtilaf Devletleri'nin de düşmanı olan Bolşeviklerle anlaşabileceklerini belirtti.

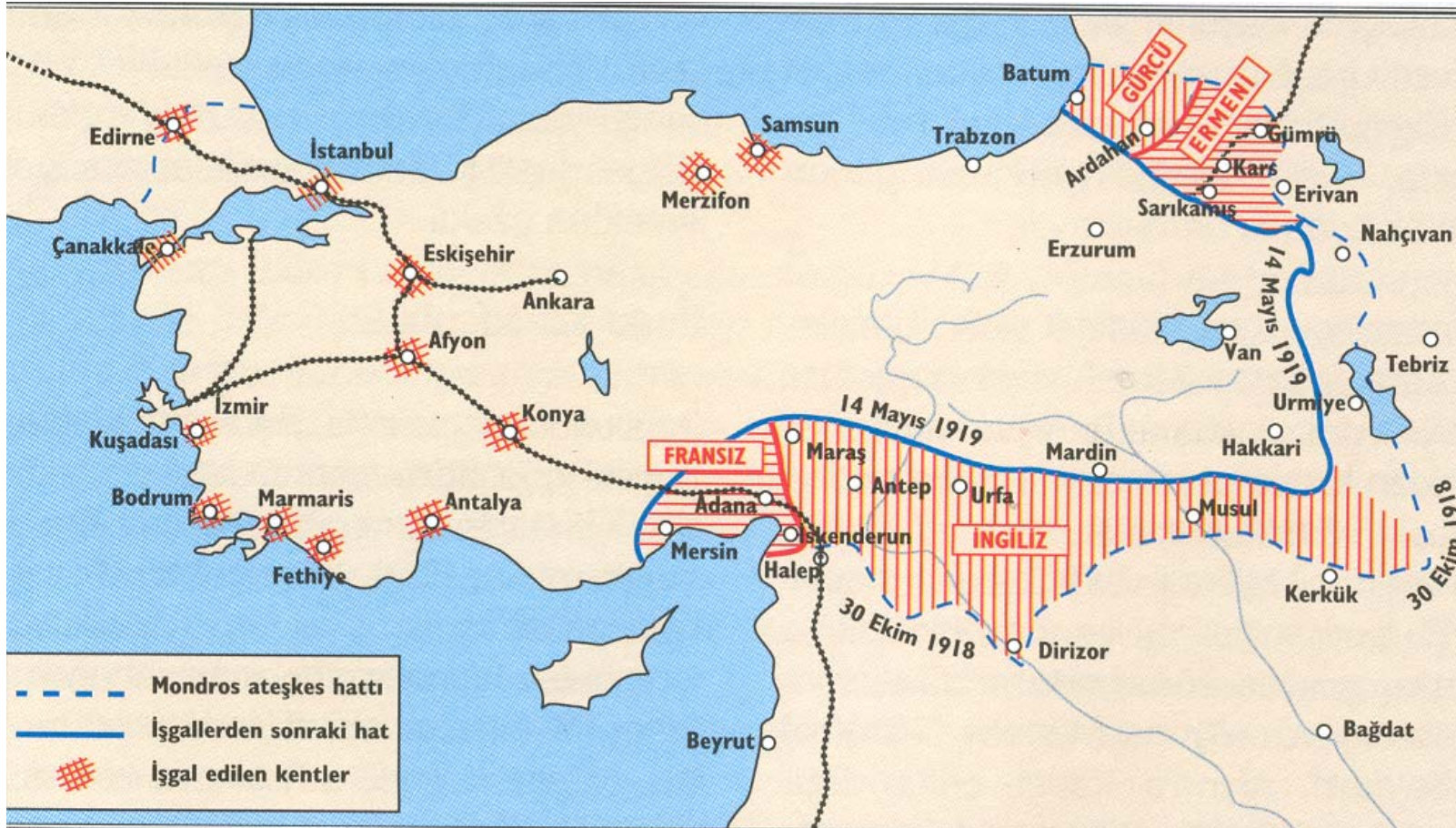
İNGİLTERE POLİTİKASI

- Lloyd George'nin planı, Yunanistan'ı yeter derecede güçlendirmek ve Güney Kafkasya'da Rusya ile Osmanlı Devleti arasında kalmış olan hükümetlere yardım edip, Osmanlı Devleti'ni doğudan ve batıdan istila ve baskı altına almaktı.
- 1878'den beri Osmanlı Devleti ile ilgili politikasını değiştirmiş bulunan İngiltere, Osmanlı Devleti'nin artık yaşayamayacağına karar vermişti.
- Yüzyıllardır güneye inmek isteyen Rusya'nın Balkanlar üzerinden Boğazlara ve Kafkasya üzerinden ise İskenderun ve Basra Körfezleri'ne ilerleyişinin ve buraları ele geçirmesinin Osmanlı Devleti tarafından durdurulamayacağını görmüştü.
- I. Dünya Savaşı sonunda, kendi politikasını uygulama olanağı bulduğundan Kafkasya'daki Rus ilerleyişini durdurmak için **Ermenistan**.
- Balkanlar'da ilerleyen Rus tehlikesine karşı da Ege Denizi'ne egemen, Batı Anadolu'yu hatta Kıbrıs'ı da içine alan güçlü bir **Yunanistan** yaratmak amacıyla hareket etmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşması Sonrası Osmanlı İmparatorluğu

- İlk işgal edilen yerler;
- **İngilizler:** Musul, Kerkük, İskenderun, Kilis, Antep, Urfa, Diyarbakır
- **Fransızlar:** Adana, Mersin, Osmaniye, Ceyhan
- Doğu Anadolu, İstanbul

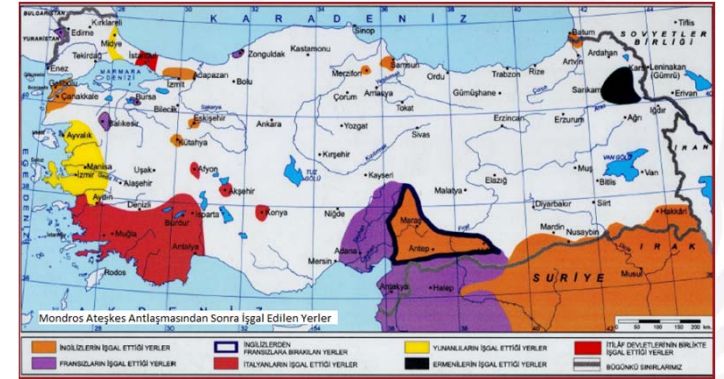
30 EKİM 1918		
OSMANLI DEVLETİ ALMANYA BULGARİSTAN AVUSTURYA- MACARİSTAN	MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI	İNGİLTERE FRANSA RUSYA İTALYA
<p>1- Düşmanlar gerekli gördükleri yerleri işgal edebilecekti. 2- Ordularımız dağıtılacaktı. 3- Ordumuzun silahlarına el konulacaktı. 4- Ulaşım ve haberleşme araçlarımız galip devletlerin kontrolünde olacaktı. 5- Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının kontrolü galip devletlerin elinde olacaktı.</p>		

I. Dünya Savaşı Sonrası Ateşkes Antlaşmaları

- ◆ Bulgaristan- **Selanik Ateşkesi**
- ◆ Avusturya-Macaristan
- **Villaguiste Ateşkesi**
- ◆ **Osmanlı - Mondros Ateşkesi**
- ◆ Almanya - **Rethendes Ateşkesi**

Mondros Mütarekesi'nin Uygulanışı ve İlk İşgaller

- Mütarekenin imzalanmasından hemen sonra İtilaf devletleri, daha önce yaptıkları gizli anlaşmaları vakit geçirmeden uygulamaya koyuldular. İngilizler, mütarekenin imzalanmasının üzerinden 36 saat geçmeden, 1 Kasım 1918'de Musul'un ve sonra da İskenderun'un teslimini resmen istediler. Mütarekeye rağmen Irak cephesinde durmayan İngiliz kuvvetleri 3 Kasım 1918'de Musul'a girdi. 9 Kasım'da da İskenderun'u işgal ettiler. İngiliz işgalleri, güneyde Maraş, Birecik, Urfa bölgelerine kadar genişlerken diğer İtilaf devletleri de gizli anlaşmalarla kendi paylarına düşen yerleri işgal ettiler. 24 Aralık'ta bir İngiliz tümeni Batum'a çıktı. 31 Ocak 1919'da ise Kars işgal edildi.
 - 6 Kasım'da İngiliz heyeti Boğazları teslim işlemine başladı. 13 Kasım 1918'de 155 gemilik müttefik donanması Dolmabahçe önünde demirledi. Çoğu İngiliz 3.500 kişilik askerî bir kuvvet, şehrin muhtelif yerlerine çıkarıldı.
 - Görüldüğü gibi İtilaf devletleri, Türk topraklarını çeşitli bölgelerden istila ediyorlardı. Mondros Mütarekesi'nin hükümlerini uyguladıklarını ileri süren itilaf devletleri bu davranışlarıyla, yıllardan beri yaptıkları hesapları, Anadolu ve Türklük için düşünce ve niyetlerini açık bir şekilde gösteriyorlardı.

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI (30 EKİM 1918)

Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamaya zorlayan nedenler

- ✓ Osmanlı Devletinin birçok cephede yenilmesi
- ✓ Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi üzerine Osmanlı Devleti'yle Almanya arasında kara bağlantısının ve yardımların kesilmesi
- ✓ Osmanlı'nın savaşa girmesinde etkili olan İttihat ve Terakki yöneticilerinin ülkeyi terk etmesi
- ✓ Osmanlı Devletinin Wilson İlkelerine güvenmesi
- ✓ Savaşı İttifak Devletlerinin kaybedeceğinin anlaşılması

B-Askeri Maddeler

- 1- Osmanlı orduları terhis edilecek, bütün savaş gemilerine, ordunun araç, gereç, silah ve cephanesine el konulacaktır.
 - Osmanlı Devleti'ni savunmasız bırakarak, işgalleri kolaylıkla gerçekleştirmek amaçlanmıştır.
- 2- Türk subayları ve askeri birlikler İtilaf Devletleri'ne teslim olacaklardır. Osmanlı birlikleri işgal ettikleri yerlerden derhal geri çekilecektir.
- 3- Osmanlı Devleti'nin elindeki bütün savaş esirleri serbest bırakılacak, buna karşılık Türk esirler İtilaf Devletleri'nin denetiminde kalacaklardır.

Antlaşma, Osmanlı Devleti adına **Bahriye Nazırı** (Deniz Kuvvetleri Bakanı) **Rauf (Orbay) Bey** başkanlığında bir heyet ile **İngiliz Amiralî Caltrophe** (Kaltrop) arasında **Limni Adası'nın Mondros Limanı'ndaki Agememnon Zırhlısında** imzalanmıştır.

A- Osmanlı Devleti'nin Egemenlik Haklarını Kısıtlayan Maddeler

- 1- Çanakkale ve İstanbul Boğazları açılacak ve buradaki askeri üsler İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecektir.
 - Bu madde ile Anadolu ve Rumeli'nin bağlantısı kesilmiş, Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığı ve İstanbul tehdit altına girmiştir.
- 2- İtilaf Devletleri güvenliklerini tehlikede gördükleri herhangi bir stratejik noktayı işgal edebileceklerdir (7. madde).
 - Ateşkesin en tehlikeli maddesidir. Anadolu'nun işgaline zemin hazırlanmıştır. İtilaf Devletleri bu maddeye dayanarak Anadolu'yu işgal etmişlerdir.
- 3- Vilayet-i Sitte'de (Doğu Anadolu'daki altı il; Bitlis, Elazığ, Diyarbakır, Erzurum, Van, Sivas) herhangi bir karşılık çıkarsa İtilaf Devletleri bu bölgeleri işgal edebileceklerdir. (24. madde)
 - Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devletinin kurulmasına zemin hazırlanmıştır.
- 4- Hükümet haberleşmeleri dışındaki bütün haberleşme araçları İtilaf Devletleri'nin denetimine girecektir.
 - İtilaf Devletleri'nin bütün haberleşme araçlarına el koymalarının nedeni kendilerine karşı yapılabilecek direnişleri ve tepkileri engellemek istemeleridir.

C-Ekonomik Maddeler

- 1-İtilaf Devletleri bütün liman ve tersanelerden yararlanabileceklerdir.
- 2-Toros tünelleri, demir yolları ve deniz işletmeleri İtilaf Devletleri'ne bırakılacaktır.
- 3-İtilaf Devletleri kömür, akaryakıt ve benzeri maddeleri Anadolu'dan temin edecekler, bu maddelerin hiçbirini ihraç edilmeyecektir.
 - o İtilaf Devletleri bu maddelerle Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını elinden almış ve Osmanlı'yı kendilerine bağımlı hale getirmeye çalışmışlardır.

Mondros Ateşkes Antlaşması ile;

- Osmanlı Devleti fiilen sona ermiş,
- Anadolu işgallere açık hale gelmiş,
- İlk işgaller başlamış,
- Türk milleti işgallere karşı bölgesel direniş cemiyetleri kurmaya başlamıştır.

İngiliz askerleri İstiklal Caddesi'nde

İstanbul'un işgal döneminde İngiliz birlikleri, Karaköy Limanı'nda.

Fransız General d'Esprey, İstanbul'a gelir gelmez Şişhane'den Beyoğlu'na çıkan yollarda zafer yürüyüşü yaptı. (8 Şubat 1919)

PARİS BARIŞ KONFERANSI (18 OCAK 1919)

❖ **Toplanma amacı; I. Dünya Savaşı sonunda mağlup olan devletlerin durumlarını belirlemek ve bu devletlerle yapılacak barış antlaşmalarının esaslarını tespit etmektir.**

- Konferansa 32 devlet katılmıştır.
- Konferansa hâkim devletler **İngiltere, Fransa, Japonya ve Yunanistan** olmuştur. Konferansta etkili olması beklenen ABD ve İtalya ise istediklerini elde edememişlerdir.

Konferansta:

- ✓ **Wilson İlkeleri** doğrultusunda ABD'nin isteği üzerine **Cemiyet-i Akvam**'ın kurulmasına,
- ✓ **Antep, Urfa ve Maraş**'ın **Fransa'ya verilmesine**,
- ✓ Boğazların yönetiminin uluslararası bir komisyona bırakılmasına karar verilmiştir.

- Paris Konferansı **Osmanlı topraklarının paylaşılması** şekline dönüştü.
- Gizli antlaşmalarda **İtalya'ya bırakılan İzmir ve çevresi İngiltere'nin istekleri doğrultusunda Yunanistan'a bırakılmıştır.**
- Bunun nedeni, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de güçlü bir İtalya yerine, kendi güdümünde zayıf bir Yunanistan'ı istemesidir.

Bu durum

- **İtilaf Devletleri arasında ilk anlaşmazlıkların da (ilk görüş ayrılığı) başlamasına neden olmuştur.**
- Başlayan bu anlaşmazlıklar nedeni ile **İtalya, Anadolu'da işgale son veren ilk İtilaf devletidir.**
- **İzmir'in işgaline zemin hazırlamıştır.**

- ❖ Wilson ilkelerinin **"sömürgecilik yapılmayacak"** maddesine karşı **"manda ve himaye"** fikri ilk kez burada ortaya atılmıştır.
- ❖ **Manda:** Az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek bir düzeye gelene kadar Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen yetkidir.

Cemiyetler

Zararlı Cemiyetler

Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler

- **Mavri Mira**
Ege bölgesini, ve İstanbul'u alarak eski Bizans'ı canlandırmak
- **Pontus Rum**
Karadeniz kıyısında eski Trabzon Rum İmp. tekrar canlandırmak
- **Hınçak, Taşnak**
Doğu Anadolu'da ermeni devleti kurmak
- **Maccabi, İsrail Alyans**
Filistin'de israil devletini kurmak

Milli Varlığa Düşman Cemiyetler

- **Teali İslam**
Kurtuluşu halifeye bağlılıkta görmüşler ve milli mücadele yapılmasını istememişlerdir
- **Kürt Teali**
Ortamdan yararlanarak Güney Doğu'da kürt devleti kurmak isteyenler kurmuştur
- **İngiliz Muhipleri Cemiyeti**
Kurtuluşu ingiliz himayesinde görenler kurmuştur
- **Wilson Prensipleri Cemiyeti**
Kurtuluşu amerikan himayesinde görenler kurmuştur

Yararlı Cemiyetler

- **Trakya-Paşaeli Cemiyeti**
Edirne'de yunan işgaline karşı kurulmuştur
- **İzmir Müdafai-i Hukuk Cemiyeti**
İzmir'de yunan işgaline karşı kurulmuştur
- **Trabzon Muhafaza-i Hukuk**
Trabzon'da pontusçuların faaliyetine karşı kurulmuştur
- **Şark Vilayetleri Müdafai-i Hukuk**
Erzurum'da ermenilerin faaliyetine karşı kurulmuştur
- **Kilikyalılar Cemiyeti**
Adana'da ermenilerin faaliyetine karşı kurulmuştur
- **Milli Kongre Cemiyeti**
Yurdun işgalinin haksız olduğunu tüm dünyaya duyurmak için kuruldu Diğerleri bölgesel olmasına rağmen bu cemiyet tüm yurdu kapsamaktaydı

Mavri Mira Cemiyeti	Teali İslam Cemiyeti	Hınçak ve Taşnak Komitesi
Hürriyet ve İtilaf Fırkası	Pontus Rum Cemiyeti	Kürt Teali Cemiyeti
İngiliz Muhipleri (Sevenleri) Cemiyeti		1920'deki devlet sınırları

Trakya-Paşaeli Müdafaayihukuk Cemiyeti	Anadolu Kadınları Müdafaayıvatan Cemiyeti	Kilikalılar Cemiyeti
Milli Kongre Cemiyeti	Trabzon Müdafaayihukukumilliyeye Cemiyeti	
İzmir Müdafaayihukukuosmaniye Cemiyeti	Şark Vilayetleri Müdafaayihukukumilliyeye Cemiyeti	

Azınlıkların Faaliyetleri ve Ayrılıkçı Cemiyetler

Rumlar ve faaliyetleri

- Mondros Mütarekesi'nin hükümlerinin uygulanmaya başlaması, azınlıkların faaliyetlerini yoğunlaştırmasına zemin hazırladı. İtilaf devletleri donanmasının İstanbul'a gelişi Rumları daha da cesaretlendirmişti. Rum Ortodoks Patrikhanesi, Yunanistan'ın desteği ile bu zararlı faaliyetlerin merkezi haline gelmişti. Başkentteki Rumlar, İttihad-ı Milli adında bir Rum Cemiyeti kurdular. Ayasofya'yı tekrar kilise haline getirmek için yüksek fiyatlarla çevredeki ev ve arsaları almaya başladılar. Ayrıca Rumlar, bir takım cemiyetler kurarak, amaçlarına ulaşmaya çalışıyorlardı.
- **Mavri Mira Cemiyeti:** Cemiyetin amacı; İstanbul, Trakya, ve Batı Anadolu'yu Yunanistan'a ilhak etmenin zeminini hazırlamaktı. Patrikhane, din adamları ve Yunan hükümeti destekli bu cemiyete bağlı Rum çeteleri, başta İstanbul olmak üzere Marmara ve Ege bölgelerimizde Türkleri göçe zorlamışlardır.
- **Pontus Rum Cemiyeti:** Rum çetelerinin en iyi teşkilatlanmış ve en tehlikelisi, İstanbul'daki Pontus Cemiyeti idi. Pontusçu Rumların amaçları ise, Karadeniz'de Pontus Rum Devleti kurmak ve daha sonra Yunanistan'la birleşmekti. Pontus çeteleri Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon gibi sahil şehirlerimizde Mavri Mira çetelerinin Batı Anadolu'daki eylemlerine benzer eylemlerde bulundular.

Mavri Mira Cemiyeti

Rum Ortodoks Patrikhanesi

Megali İdea – Büyük Ülke

Ermeniler ve Faaliyetleri

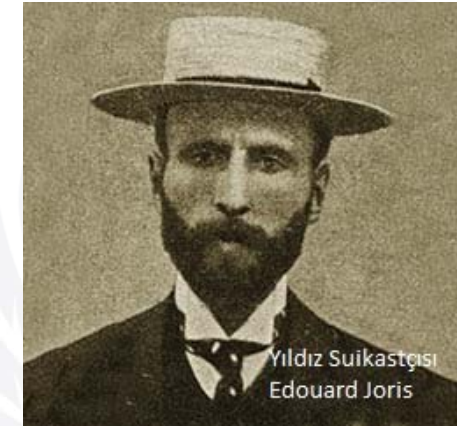
- XIX. yüzyılda Balkanlar'da Osmanlı Devleti'ne bağlı çeşitli etnik unsurların (Sırlar, Bulgarlar, Rumlar vs.) ayrılıkçı faaliyetlerine rağmen devlete bağlılıklarını sürdüren Ermeniler de, asrın son çeyreğinde Rus ve İngiliz kışkırtmaları ile isyana kalkıştılar. Rus kışkırtmaları ve propagandasının etkisinde kalan Ermeniler 1862 yılında Zeytun'da, 1863'de Van'da ilk ayaklanma girişimlerinde bulundular. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra İngiltere de politikasını değiştirerek Ermenileri kullanmaya başladı. İngiltere Doğu Anadolu bölgemizde kendi himayesinde oluşturulacak bir Ermenistan'ın işine yarayacağını düşünüyordu. 1887'de İsviçre'de Hınçak Komitesi ve 1890 yılında Kafkasya'da Taşnaksutyun cemiyetleri kurulmuştur.

- Teşkilatlanmalarını büyük ölçüde tamamlayan Ermeniler, 1880'li yılların sonlarında ve 1890'lı yıllarda Doğu Anadolu'da ve başkent İstanbul'da birçok eylemlerde bulundular.
- Ermenilerin, 1904 yılında başlattıkları ikinci Sason isyanı, hükümet kuvvetleri tarafından bastırıldı. Ermenilerin en cüretkar teşebbüsü 25 Temmuz 1905'de Yıldız Suikastı diye bilinen Sultan II. Abdülhamid'e karşı giriştikleri suikast teşebbüsüdür. Sultanın arabasına yerleştirilen zaman ayarlı bir bomba Sultan Abdülhamid'e zarar vermese de bu olayda pek çok insan ölmüş ve yaralanmıştır.
- İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra (1908), yönetimde etkili olan İttihatçılar, Ermeniler lehine ılımlı bir tutum sergilemeye başladılar. Bunun sonucu olarak karşılıklı olumlu bir hava esmeye başladı.

Van'ın Ruslar tarafından ele geçirilmesi için Rus saflarında çarpışan asi Ermeniler top arabasının başında, Türklere saldırı hazırlığında.

Milli Varlığa Zararlı Cemiyetler

İngiliz Muhipleri Cemiyeti

- Osmanlı devlet adamları arasında, İngilizlerin sempatisini ve desteğini kazanarak, devletin içine düştüğü kötü durumdan çıkılacağına inananlar İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ni kurarak, ülke genelinde üye kaydetme çalışmalarını başlatmışlardı.
- Başta Damat Ferit Paşa olmak üzere devrin birçok ileri geleni aynı düşünceyi paylaşıyorlardı. Bu cemiyetin üyelerine göre; Anadolu'da başlayan ve başarı şansı bulunmayan, ayrıca İngilizlerin hiç de hoşuna gitmeyen milli direniş hareketi tam bir intihar teşebbüsüydü ve dolayısıyla engellenmeliydi.

Wilson Prensipleri Cemiyeti

- Ülkenin tek kurtuluş çaresini manda ve himayede mümkün görenlerden bazıları ise, İngiliz himayesini kabullenme görüşüne muhalefet ediyorlardı. Onlara göre İngiliz mandası yerine Amerikan mandası tercih edilmeliydi. Zira İngilizler şimdiye kadar hakkımızda dürüst davranmadıkları gibi şimdi de ülkemiz hakkında düşmanca tasarıların baş mimarıydılar.
- İngiliz mandası yerine Amerikan mandasını tercih edenler, Aralık 1918'de Wilson Birliği adında bir cemiyet kurdular. Amerikan mandası taraftarları Başkan Wilson'a amaçlarını ihtiva eden bir muhtıra göndermeyi de ihmal etmediler. Kısa bir süre sonra Amerika'nın Ermeniler lehine tavır takınması cemiyet mensuplarını hayal kırıklığına uğrattı ise de, bir süre daha bu fikri savundular. Hatta Sivas Kongresi'nde bu konuyu gündeme getirdiler.

Damat Ferid Paşa

Ali Kemal Bey

اداره ممبروت مجتري فلسوف دوقنور رضا توفيق بك

Sait Molla

Refik Halit Karay

Halide Edip Adivar

M. Celal Nuri Bey

Yunus Nadi Bey

Sulh ve Selamet-i Osmani Cemiyeti

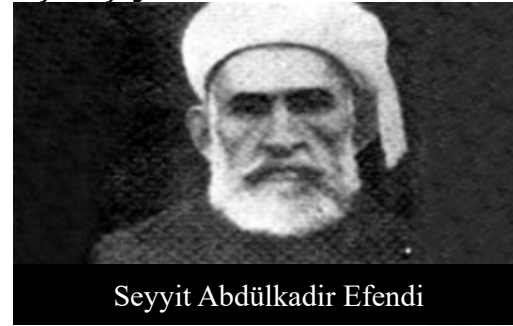
- Milletin ve memleketin kurtuluşunun, Sultan-Halifeye ve onun buyruklarına sıkı sıkıya bağlılıkla mümkün olacağını inanıyorlardı. Sulh ve Selamet-i Osmani ve İslam Teali Cemiyeti adlı teşekküllerle teşkilatlanan bu cemiyet içerisinde çoğu kabine üyesi önemli şahsiyet, askerler ve bazı aydınlar vardı.

Kürt Teali Cemiyeti

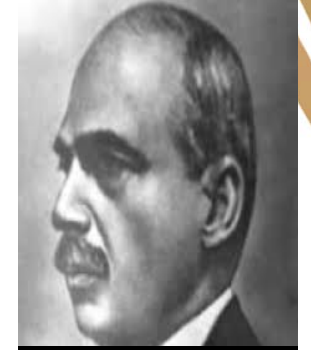
- Mayıs 1919'da İstanbul'da kurulan bu cemiyet, Osmanlı Meclisi'nde ayan üyesi olan Seyyid Abdülkadir'in liderliğinde çalışıyordu.

Bedirhan kardeşler

Seyyit Abdülkadir Efendi

Cami Baykut

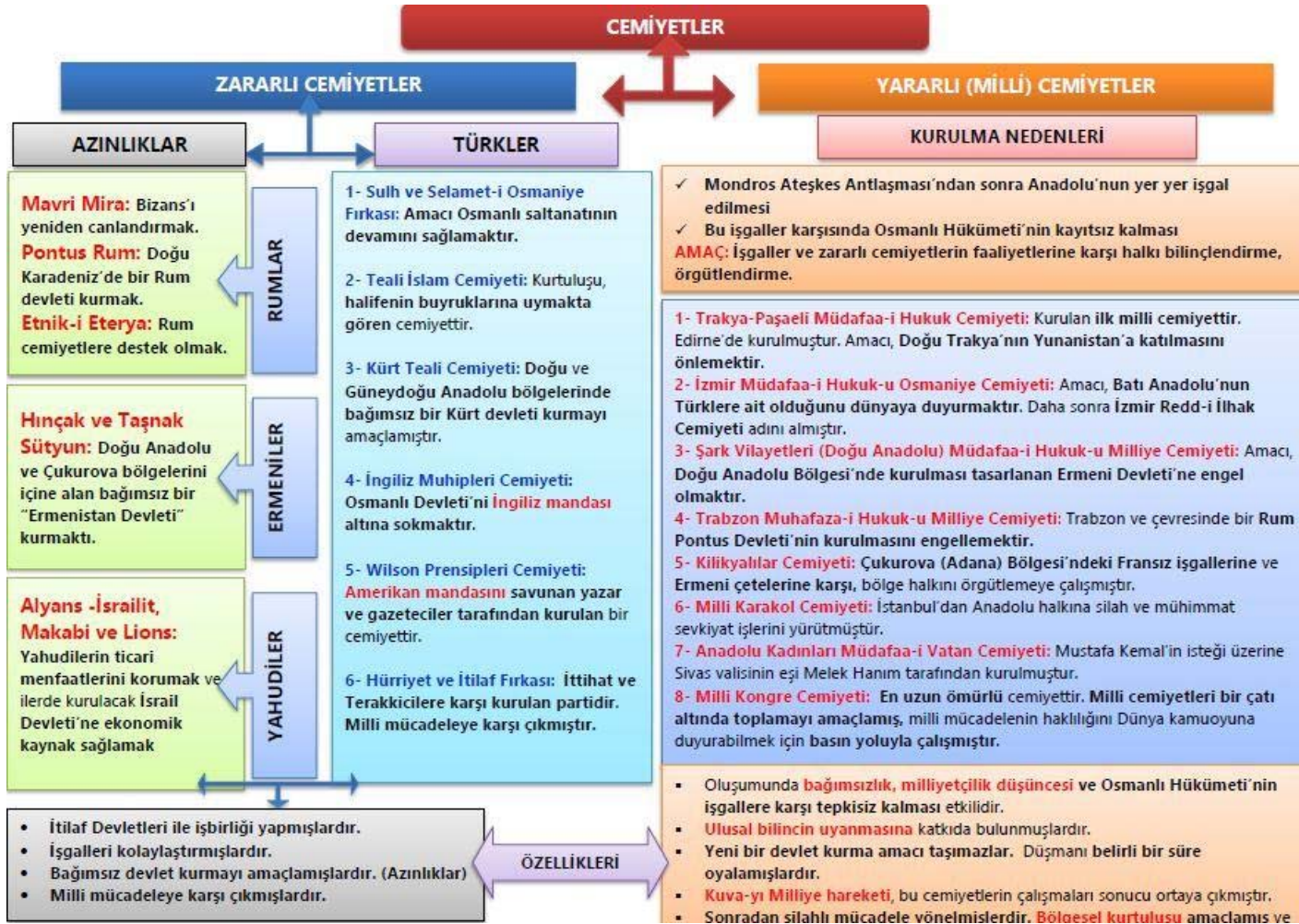

Osman Nevres

MİLLÎ CEMİYETLER

Adı	Kuruluş Tarihi	Kuruluş Amacı	Faaliyetleri
Trakya - Paşaeli Müdafaiihukuku-millîye Cemiyeti	2 Aralık 1918 Edirne	Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini önlemek	Çatalca, Tekirdağ ve Gelibolu'da şubeler açmışlardır. Trakya'nın tarih, ırk, kültür olarak Türk olduğunu kanıtlamak için yayınlar yapmışlardır.
Trabzon Muhafazaiihukuku-millîye Cemiyeti	12 Şubat 1919 Trabzon	Trabzon ve civarında Pontus Devleti'nin kurulmasını önlemek	Karadeniz Bölgesi'nde şubeler açarak Erzurum Kongresi'nin toplanmasına yardım etmişlerdir.
Kilikyalılar Cemiyeti	Aralık 1918 İstanbul	Çukurova bölgesini Fransız ve Ermenilere karşı savunmak	Yayın ve propaganda ile millî bilinci uyandırmaya çalışmışlardır.
Doğu Anadolu Müdafaiihukuku-millîye Cemiyeti	4 Aralık 1918 İstanbul	Doğu Anadolu'nun Ermenilere verilmesini önlemek, Doğu Anadolu'da Türk nüfusunun azalmasını engellemek	Erzurum ve Elazığ'da şubeler açmışlardır. Erzurum Kongresi'ni organize ederek Millî Mücadele'nin teşkilatlanmasında önemli rol oynamışlardır.
Reddi İlhak Cemiyeti	14 Mayıs 1919 İzmir	İzmir ve civarının Türk olduğunu ispat etmek, İzmir'in Yunanlılara verilmesini önlemek	Basın yayın yoluyla İzmir'in işgalini protesto etmişlerdir. Yunan işgaline fiilî olarak karşı koyarak Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri'nin toplanmasında etkin rol oynamışlardır.
Millî Kongre Cemiyeti	29 Kasım 1918 İstanbul	Türkler hakkında dünyada yapılmış ve yapılmakta olan propagandalara yayın yoluyla karşı koymak	Misakımillî'nin kabul edilmesinde önemli çalışmalar yapmışlardır. Ermenilerin zulümlerini anlatan eserler yayımlamışlardır.
İzmir Müdafaiihukuk Cemiyeti	1 Aralık 1918 İzmir	İzmir'i Yunanlılara vermemek ve İzmir'in Türk olduğunu kanıtlamak	Basın yayın yoluyla İzmir'in Türklere ait olduğunu dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmışlardır. Millî Mücadele'de Anadolu'ya silah taşımışlardır.
Anadolu Kadınları Müdafaiivatan Cemiyeti	5 Kasım 1919 Sivas	Ülkenin uğradığı işgali protesto etmek ve orduya yardım toplamak	İtilaf Devletleri temsilciliklerine telgraflar çekmişlerdir. Kadınların etkin biçimde Kurtuluş Savaşı'na katılmalarını sağlayıp orduya para ve mal yardımları için kampanyalar düzenlemişlerdir.

İzmir'in İşgali (15 Mayıs 1919) ve İşgale Karşı Tepkiler

- Anadolu'nun Türk vatani haline gelmesiyle birlikte, İzmir ve çevresi de Türkleşen yurt köşelerinden biriydi. Ancak, özellikle XIX. yüzyılın başlarından itibaren Adalardan ve Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya bir Rum göçü başladı. XX. yüzyılın başlarına kadar zaman zaman devam eden bu göçler sonucunda, bölgede bir Rum nüfus da yaşamaya başladı.

İZMİR'İN İŞGAL GEREKÇELERİ

- Yunanlılar'ın bölge halkının çoğunluğunun Rum olduğunu iddia etmesi.
 - Wilson ilkelerinin azınlıklar ile ilgili maddesinden yararlanmaya çalıştılar.
- İngilizlerin, bölgede İtalya gibi güçlü bir devletin varlığını istemedikleri için Yunanlıları desteklemeleri.
 - Batı Anadolu'da Türklerin hristiyanları katlettiği şeklindeki asılsız iddiayı tüm dünya kamuoyuna yaydılar.

Dr. Esat Işık Paşa

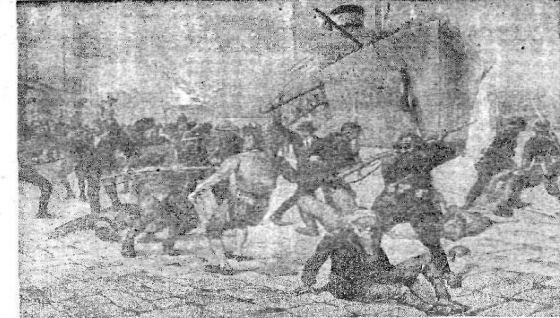
Sultan Ahmet mitingi

- XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, I. Dünya Savaşı ile birlikte yaşanan olaylar, sonuç itibarıyla tam Yunanistan'ın hayal ettiği gibi gelişme göstermişti. Savaşın sonunda özellikle İngiltere'nin Yunanistan lehine tavır koyması hem İngilizlerle İtalyanların hem de İtalyanlarla Yunanlıların aralarının açılmasına neden oldu. 1919 yılı Ocak ayında başlayan Paris barış görüşmelerinde, İtalya'nın karşı çıkmasına rağmen, İngiliz hükümetince İzmir ve çevresinin Yunanlılar'a verilmesi uygun görülmüştü.
- İngiliz-Yunan diplomatik çabası İtilaf Devletlerini, bölge halkının çoğunluğunun Rum olduğu ve onların güvenliğinin ancak Yunanistan tarafından sağlana bileceği hususunda ikna ettiler. 1919 Mayısının 14'ünde de İzmir'in mütarekenin 7. maddesi gereği işgal edileceğini Osmanlı Hükümeti'ne bildirdiler. Aynı gün İzmir'in işgal edileceği haberi büyük bir infial yarattı. 15 Mayıs sabahı Yunanlılar İzmir'e asker çıkardılar. İşgal hareketi civar kazalara da yayıldı.

- İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, Türk Milletine olayların vahametini anlatmaya yetti. Millet, bu olayı büyük bir tepkiyle karşıladı. Pek çok mitingler, protesto yürüyüşleri tertiplenerek, başta İtilaf Devletleri temsilcileri olmak üzere hükümete ve yetkili mercilere protesto telgrafları gönderildi. Bu nedenle İzmir'in işgali, Türk Milletinde, milli mücadele ruhunun doğmasında ve gelişerek bir milli mukavemet hareketine dönüşmesinde etkili olmuştur.

İZMİRİN DÜN SAKINI OLDUĞU KANLI OLAYLARDAN TEMSİLİ BİR TABLO. METROPOLİT HİRS-TOSTOMOS, FESİLERİN KATLI İÇİN SAĞA SOLA KOSUSARAK TAHRİKLERDE BULUNUYOR.

İzmir'de Katliam

Yunan işgal kuvvetleri saat 8.40'da karaya çıktı, Metropolit tarafından takdis edildi. Şehirdeki tecavüz ve yağmanın bir türlü sonu gelmiyor. Çok sayıda şehit verdik

İZMİR Yunan askerleri İspahî dün sabah büyük bir kalbine birlikte bağladı. Yedi buçukta İzmir İlimniya çimen nallığı çamblardan ilk Yunan askerleri 8.40'da karaya çıktı. Onönderce yerli Rum, al- lerindeki Yunan bayrakları ve eşyaları ile Kordon Boyunu toplandı. Çiğdemce Yunan işgal kuvvetlerini alkışladılar. Etilan Akşamın ilk çıkış- tırında İzmir metropolit Hirs-tostomos'un sevilicilerden bş- leriyle görüldü. Kordon Boyunda yarıdan bu diki önden sonra ön- başta Alay Komutanı ve San- çacı, bu sancaktan daha bü- yük bir Yunan Bayrakı de- ödübu halde, yürüyüş kolu Kordon Boyunca, Hükümet

Konağı - Kışla - Koksarıyla İtilaf Devletinde, Türk ordubal- leri İcandan ömcek sureçle- le Karantinaya doğru yürü- yüşe geçti. Yerli Rumlar, insani beşar- roduca güvencü Rum, kolları Yunan yürüyüş koluunun her- iki tarafını sarıms vaziyette yürüdüler. Yerli İslahî Rumlar- ın da takibi ettiği yürüyüş- köbunun başıtarafı Kışla hi- zasını öncü yola saptıran sa- rıms bir İtilafın öne ölü- müdü. Bunun özetine Etilan tekunu, sarıms ölümlü fakla- mık ve mekânın sükûletle- Kılanın kapı ve pencereleri- ni ateş altına aldı. Bunun- sonra sarıms ölümlü mitingler Kışlaya girdi. Kul- ordu Kumandanı dâhil ol- mık, İtilafın, sarıms köbun- subayları en ağır hakaret- lerle epeir köflesli halinde Kor-

don Boyunca yürüterek Pa- zaport İtilafında, Etilan İtilaf- ından bozulan Paris va- rınamı güdüdü, vapurun ön- buricisine hapşattılar. Katli- va- nına ötürülürken, yol bo- yunca asker, sivili Yunanlı ve yerli Rumlardan ve hatlı Rum İtilafından ateş, adı- gı ve dıncık darbeleriyle do- kuz subay şehit edildi, 21 subay yaralandı. Bu sırada 27 subay da kayboldu. Şehirde dört İtilaf İlan- selici Türkler Etilan- dan ötürmediler. Etilan bir- çok yerlerde etveli Rumları, İtilafınlı Türk evlerine gi- rerek, İslahî sarıms vapur- ları bütürmüştür. Polis ve İtilaf İtilafından İtilafın Yunan askerleri İtilafın İtilafın ötürüldü bu sarı- msulara kime müdahale et- mişler. Bu anda gelinde tam- cı, vebamık ve katliam devam etmektedir.

İŞGALIN İLK KURŞUNU VE İLK ŞEHİDİMİZ

Gazeteci Osman Nevres Paşa, Yunan İtilafın şiddetini gösteren bir yazısında. Bu yaktışın sonra İtilafın İtilafı şehit edildi.

İZMİR İtilafın ötürüldü bu sarı- msulara kime müdahale et- mişler. Bu anda gelinde tam- cı, vebamık ve katliam devam etmektedir.

- 15 Mayıs 1919 tarihinde Mondros'un 7. maddesine dayanarak Yunanlılar İzmir'i işgal ettiler.
- Gazeteci Hasan Tahsin'in Yunan askerine ilk kurşunu sıkmasıyla birlikte bölgede şiddet olayları tırmanmıştır.
- **Izmir'in işgalinin Önemi:** Halk arasında birleştirici rol oynamıştır.
- Tüm ülkede tepki ile karşılanmıştır.
- Ulusal bilincin uyanışı hızlanmıştır.
- Kuvay-ı Milliye hareketinin başlamasına neden olmuştur.
- Batılı Devletler, işgali haklı göstermek için Batı Anadolu'da yaşayan halkın can ve mal güvenliği kalmadığı konusunda propaganda yapmışlardır.

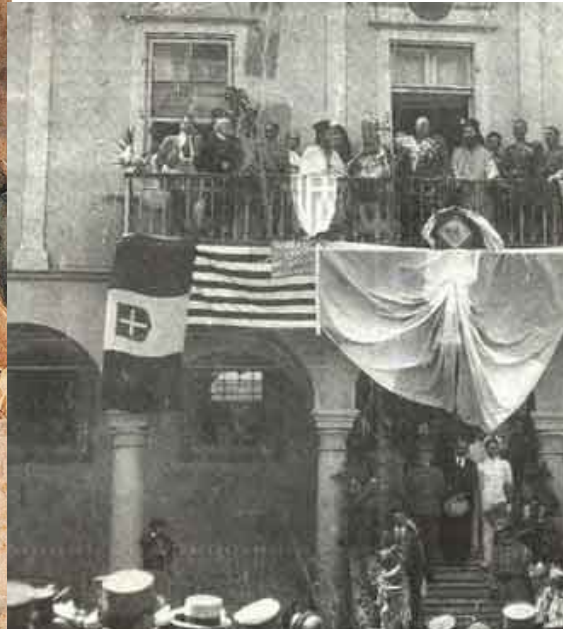
Bölgede yaşanan olumsuz olaylar üzerine Osmanlı'nın isteği üzerine İtilaf devletleri, Amiral Bristol başkanlığında bir heyet gönderdiler. Heyet 11 Ekim 1919 tarihinde **Bristol Raporu** olarak bilinen raporu yayınlamıştır.

İçeriği:

- 1) Bölgede yaşanan olaylardan, işlenen cinayetlerden Yunanlılar sorumludur.
- 2) Derhal Yunan kuvvetleri geri çekilip, yerlerine İtilaf kuvvetleri gönderilmelidir.
- 3) Milliyetler prensibi gereğince bu bölgenin Yunanlılara verilmesi söz konusu dahi olamaz.
- 4) Batı Anadolu'da yaşayan Hristiyan halkın can ve mal güvenliği kalmadığı konusunda Yunanlılar, Batılı Devletleri aldatmışlardır.

Önemi: Türk ulusal mücadelesini destekler nitelikteki ilk uluslararası belgedir.

Izmir'in işgaline halk kan ağlıyor...

ÜSKÜDAR' DA 30 BİN KİŞİ İŞGALI LANETLEDİ

DÜN Üsküdarlılar, Doğanlar'da toplanarak İzmir'in işgaline şiddetle protesto etmişlerdir. 30 bin kişilik kalabalık öntünde evvelâ söz alan Talât Bey şehidimizimiz anmış, "Bugün ağlamayan bir Müslüman tasavvur edemem" demiş ve şunları söylemiştir: "Dünyada galip, mağûp hiçbir kalmaz, ancak bakı kalan hak ve adalettir. İşte biz Müslümanlar da o hak ve adaleti istiyoruz. Hiç müteessir olmayız. Bugün dört yüz bu kadar seneden beri minarelerinde ezan, camilerinde Kur'an okunan İzmir'imizi hiçbir vakit bağlamayacağız."

● Doktor Ferruh Niyazi Bey, «Tarihte hiçbir milletin idam edildiği vaki değildir. Hakkımız gasp edilecek olursa, çoçuğumuzla, kadınımızla, erkeğimizle hepimiz öleceğiz» dedi

HAYİR DİYOKUM Daha sonra söz alan Sabahat Hanım. "Dün müzzez Fatihimizin yukse ve muhteşem minareleri altında yaşadığımız

rubrlardan yükselen tek bireri duyarak bir vaz'î huşu ve hürmetle toplanan, ağlayan 50 bin feriyada bugün de yeni sesler, yeni avazlar karıyor" demiş, vatan uğruna verilen şehidleri anarak demiştir ki:

"Fakat şimdi ne oldu? Bütün bu fedakârlıklarla beklenen, istenen hak da görülmüyor. Bunun için doküken kanlara da hürmet edilmiyor. İşte hayati, ruhu Türk olan İzmir'i bugün bir hayat koparr gibi birer birer Konya mi-

nasmada. "Tarihte hiçbir milletin idam edildiği vaki değildir. Ötenler bile dirliken, yaşamakta bulunan bir millet hiçbir zaman ölmeyecektir. Hakkımız gasp edilecek olursa çoçuğumuzla, kadınımızla, erkeğimizle hepimiz öleceğiz" demiştir.

Üsküdar Lisesi öğrencilerinden Mazhar Bey de, "Elimizde top yok, tüfek yok, silah yok, bir şeyler yok. Fakat bunların hepsinden kıymetli bir kalbimiz var. Türk'in kanı kayıyor. Kalbi her zaman vuruyor. Biz yaşamak için dalma hazırız ve yaşamak için ölmeye yemin ettik."

Teessüründen ağlayan halk önünde konuşan Memduh Necdet Bey. "İzmir'i haksuz olarak başka bir memleket veriyorlar. Vilsen'a inarak silahlarımızı teslim ettik. Onlar hakaz olarak bizim güzel İzmir'imizi, o güzel izmir ki Türk'lük omuz yaşayamaz, onu veriyorlar" demiş ve burada sözleri büyük kalabalığın:

ÖLECEĞİZ
Doktor Ferruh Niyazi Bey, yaptığı heyecanlı ko-

Devamı 2. Sayfada

İngiliz polisi dün bir Türk'ü tevkif etti

Şehrimizde çıkmakta olan Rumca NEOLOGOS gazetesine, İzmir'den imamıza yeni gelmiş olan bir Türkün İngiliz polisi tarafından daha gemiden çıkmadan tevkif edildiğini bildirmektedir. Rum gazetesinin verdiği habere göre, İzmirli vatandaşımız İzmir'den hareket eden Zahta vapuruna binmiş, geminin uğradığı Meydos'a çıktığında da halk camide toplanarak İzmir'in Yunan askeriler tarafından işgal edildiğini anlatarak buharlı isyana teşvik etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın eski bir resmi. Bu resimde Sakarya Harbinden sonra Mustafa Kemal'in birliği ile Hamidiye Süvari'si Halil Bey ile birlikte görülmektedir.

Mustafa Kemal İngiltere'yi mütarekeyi ihlalle suçladı

● Samsun'da bulunan 9. Ordu birlikleri Boskani Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a gönderdiği telgrafta, İngilizlerin Anadolu'ya asker sevkini Anadolü ve hükümeti uyardı

PAZARTESİ günü pazartesi gününe gelmiş olan Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişi Mustafa Kemal, dün burada hazırlandı ve bu sabah İstanbul'a. Başbakanlığa sevkettiği bir şifre telgraftında İngilizlerin, mütarekeyi ihlal etmekte olduklarını bildirmektedir ve hükümetin dikkatini çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a varduktan sonra yolladığı bu ilk telgraftında, 11 Mayıs günü, mahalli hükümetin haberi olmaksızın Samsun'a 100 kadar İngiliz askeri ile savaş malzemesinin çıkarıldığı bildirilmektedir. İngilizler daha evveli de şehrimize 200 asker getirmişlerdi.

Mustafa Kemal Paşa, bu kuvvetin bir kısmının, Rıgar ve Miles adında iki yüzbaşı emrinde Sivas'a yollanarak İzmir'e olduğunu ve bunların da "Sivas Kontrol Su Bayı" hüviyetini taşıdıklarını ilâve etmektedir. Mustafa Kemal Paşa telgraftında şu noktalara da işaret etmektedir: "İngilizler mütareke hükümlerine aykırı bir şekilde istedikleri yere asker çıkardı ve bilhassa biriktirimi ile, silâh-yeterine sevkedilerse Osmanlı hükümetinin nüfuz ve varlığını göstermeğe ve memleketi aşkıne işi ağırlama yönetimi olan memurîyetini yerine getirmesinin güç olacağı ve halk üzerinde izini göstermeğe başlayarak sütkün ve güvencesiz de kurulacağı tabiidir. Bundan sonra, bana göre, içinde bulunduğumuz şartlar ve görüşleriniz dikkate alınarak bu gibi hallerle karşı gerektiği gibi hareket olunacaksa da mütareke hükümlerine ve millî haklarımıza aykırı olan bu türlü teşvüvlerin önlenmesinin Babialisi ağırlaması ve siyasal durumdun içap ettiğice benim de haberdar buyrulduğumu istihram ederim."

İZMİR'İN İŞGALİ (15 MAYIS 1919)

İŞGAL KARARI

- Yunanistan'ın İzmir'i işgal etme kararı Paris Barış Konferansı'nda alınmıştır.
- İşgal kararının alınmasında ve işgalin gerçekleştirilmesinde, Yunanistan'ın en büyük destekçisi İngiltere olmuştur.

İŞGAL

- İngiliz destekli Yunanlılar **Megalo İdea**'yı (Büyük Ülkü) gerçekleştirmek için **15 Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkardılar**.
- Kalabalığın arasında bulunan **Hukuk-u Beşer** (İnsan Hakları) **Gazetesi yazarı Hasan Tahsin** (Osman Recep Nevres) Yunanlılara **"ilk kurşunu"** attı.
- Yunanlılar, İzmir ve çevresinde, birçok Türk'ü, keyfi bir şekilde öldürdüler.

İŞGALIN GEREKÇESİ

- Daha önce gizli antlaşmalarla İtalya'ya bırakılan İzmir ve çevresi Paris Konferansı'nda İngiltere'nin baskısı ve sahte belgelerle ortaya attığı;
 - ✓ Bölgede Rum nüfus çoğunluktadır.
 - ✓ Türkler bölgedeki Hıristiyan halkı katletmek üzeredir.
 - ✓ Bölge, kültür ve coğrafi açıdan Yunanistan'ın doğal bir uzantısıdır gibi asılsız iddialarla İtalya'nın elinden alınarak Yunanistan'a bırakılmıştır.

İŞGALIN İÇ SONUÇLARI

- ✓ Türk halkı işgallerin geçici olmadığını anlamıştır.
- ✓ Osmanlı yönetimi işgale kayıtsız kaldığı için, halk kendi haklarını savunmak için harekete geçmiştir.
- ✓ Hasan Tahsin'in attığı ilk kurşun, milli bilincin uyanmasını ve Kuva-i Milliye ruhunun doğmasını sağlamıştır.
- ✓ İzmir'in işgali, silahlı direnişin başlamasına neden olduğu için, Milli Mücadele açısından olumlu bir sonuç doğurmuştur.

DEĞİŞİKLİĞİNİN NEDENİ

- ❖ İngiltere, Doğu Akdeniz'e güçlü bir İtalya'nın yerleşmesini, kendi çıkarlarına aykırı gördüğünden, zayıf ve kullanabileceği Yunanistan'ın bölgeyi işgal etmesini sağlamıştır.

İŞGALIN DIŞ SONUÇLARI

- İşgal, Dünya kamuoyunda yankılar uyandırdı. Milletler Cemiyeti bölgeye incelemeler yapmak için **Amiral Bristol** başkanlığında bir komisyon gönderdi.
- Bristol, yaptığı incelemelerden sonra hazırladığı raporda;
 - ✓ İddia edildiği gibi bölgede Rum nüfusun çoğunlukta olmadığını ve buradaki Hıristiyan halkın katledilmediğini,
 - ✓ Bölgedeki katliamlardan Yunanistan'ın sorumlu olduğunu ortaya koymuştur.
 - **Amiral Bristol Raporu, İzmir'in işgalinin haksızlığını ve Türk milli mücadelesinin haklılığını ortaya koyan ilk uluslararası belgedir.**